

מדריך לחושף שחיתות

"ביעור השחיתות ממקום העבודה הוא אינטרס משותף לעובד, לחבריו לעבודה ולמעסיקיהם כאחד. התנהגותם של העובד ושל המעביד מקרינה על סביבת העבודה בכללותה ונושאת מסר ברור אותו נועד החוק להגשים, והוא מימוש זכויותיהם הבסיסיות של העובדים שלא ללקות בזיהום סביבתי הנובע ממעשי שחיתות, למשוך ידם מהם ולתרום לסילוקם."

(עי"ע 1504/04 ד"ר ללה אבין נ' מכבי שירותי בריאות)

תוכן עניינים

2.....	למי מיועד המדריך
2.....	אילו תלונות מזכות בהגנה
3.....	נתקלת בשחיתות - מה עושים?
5.....	מתנכלים לך במקום חשיפת השחיתות - מה עושים?
7.....	הכרה והוקרה
8.....	עונש למתנכל
8.....	כדאי לדעת!
8.....	תלונות שווא

המדריך מופנה אליך, עובד/ת שנתקל/ת בשחיתות, הפרת חוק או הפרת מינהל תקין במקום עבודתך, במטרה לסייע לך בהליך הגשת התלונה או במאבק כנגד השחיתות בצורה הטובה ביותר. הכנת המדריך נעשתה במטרה להגן על עובדים שבחרים לפעול למען מינהל תקין ומתוך הערכה עצומה לבוחרים בדרך זו. המדריך כתוב מטעמי נוחות בלשון זכר אך הוא מופנה לשני המינים.

המדריך מותאם לעובדים מכלל המגזרים, הפרטי והציבורי. יחד עם זאת, חשוב לציין כי הכלים החוקיים המוקנים לשני סוגי העובדים הם שונים:

- **עובד במגזר הציבורי** – זכאי הן להגנת מבקר המדינה והן לסעדים בבית הדין לעבודה בהתאם לכל החוקים שיפורטו להלן המקנים הגנה והכרה [לחושף שחיתות מהמגזר הציבורי](#).¹
- **עובד במגזר הפרטי** – עובד בחברה המעסיקה מעל 25 עובדים זכאי להגנה מבית הדין לעבודה בלבד, על פי חוקה ההגנה על עובדים..

• מה זאת שחיתות?

- המושג "שחיתות" כשלעצמו אינו מוגדר בחוק מבקר המדינה או בחוקים אחרים, וניתנת למונח זה פרשנות רחבה, בהתאם לנסיבות המקרה. הגדרת המושג "שחיתות ציבורית" שנויה במחלוקת ומלומדים שונים העוסקים בנושא מגדירים אותה באופן שונה. המלומדים פרופ' פי רדאי ופרופ' אי פרידמן מגדירים שחיתות כ"שימוש לרעה בכוח כלכלי או פוליטי לצורכי רווח ושלא כדין, בכל רמות הארגון החברתי". אחרים, דוגמת המלומד ג'וזף מיון מגדירים שחיתות כסטייה מחובותיו הרשמיות של עובד ציבור, אם נבחר או התמנה, בשל אינטרס אישי הנוגע לעצמו, למשפחתו או לחוג ידידיו או הנעשית למטרת רווח כספי או שיפור מעמד, או הפרת תקנות האוסרות סוגים מסוימים של אינטרס אישי. הגדרה קצרה יותר של המושג הינה של המלומד דייוויד ביילי ולפיה השחיתות היא מונח כללי המתאר אי-שימוש בסמכות משיקולים של רווח אישי.²
- מכיוון שכיום, ניתן לקבל הגנה הן ממבקר המדינה והן מבית הדין, גם במקרה של הפרה חמורה של מינהל תקין, המחלוקת לעניין גדרי הגדרת השחיתות, איננה משמעותית כל כך.

¹ **עובד ציבורי**- לעניין הגנה מבית הדין לעבודה מדובר בעובד בגוף ציבורי המנוי בתוספת ל חוק הגנה על עובדים (חשיפת עבירות ופגיעה בטוהר המידות או במינהל התקין), תשנ"ז-1997; לעניין הגנה ממבקר המדינה מדובר עובדים בגופים המבוקרים בידי מבקר המדינה, ובהם משרדי הממשלה, מוסדות של המדינה, הרשויות המקומיות וחברות ממשלתיות, לפי חוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב].

² חוות דעת- הגנה על חושפי שחיתויות, מבקר המדינה, עמ' 7.

ככלל, חושף שחיתות, המוכר ככזה, זכאי להגנה מפני מתנכלים לו. לא כל תלונה על ליקויים במקום העבודה מבססת טענה של זכאות להגנה. יש לעמוד בשני תנאים עיקריים, כמפורט להלן:

הודעה בתום לב על הפרה חמורה של חיקוק או פגיעה חמורה במינהל תקין שבוצעו בגוף שבו הוא עובד – על המתלונן להגיש את התלונה בתום לב, כלומר אמונה כנה באמיתות הדברים ושמצביעים על הפרה חמורה של חיקוק מינהל לא תקין. על כן במסגרת בירור התלונות, נציבות תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה אינה בוחנת אם אכן בוצעו מעשי השחיתות שהמתלונן התריע עליהם, אלא האם נעשו בתום לב, שאכן מדובר בשחיתות או מנהל לא תקין, ושהיא נתמכת בתשתית עובדתית סבירה.

על פי נהלים תקינים – על החושף שחיתות לפנות ראשית לממונים עליו ולהתריע על מעשי השחיתות. במידה והתרעה לממונים עלולה לפגוע בו, יכול לפנות לרשות מוסמכת אחרת. יש לציין שאי שיתוף פעולה עם מעשה השחיתות עשוי להיחשב כהודעה.³ כמו-כן זכאי להגנה מי שסייע לחושף שחיתות..

נתקלת בשחיתות- מה עושים?

1. כיצד יש להיערך?

אסמכתאות וראיות - לפני שתפנה בתלונה לגורמים הרלוונטיים, עליך לגבות את תלונתך באסמכתאות ובראיות מהימנות לה ככול שידך משגת (מסמכים, הקלטות, שרשורי מיילים וכדומה). **חשוב מאוד להקפיד לא לעבור עבירות משמעת או עבירה פלילית במסגרת איסוף החומרים**, אלא להשתדל לאוספם במסגרת המותרת במקום העבודה ועל פי החוק. את הראיות יש לצרף לתלונתך בפני גורמים מוסמכים כגון אלו שיפורטו להלן.

2. למי פונים?

- **פנייה לגורם מלווה דוגמת ה"תנועה למען איכות השלטון"** - התהליך אותו עוברים חושפי שחיתויות הוא מורכב וארוך. במהלכו, תזדקק להנחיה וליווי. אנחנו בתנועה לאיכות השלטון נשמח להעניק לך אותם. לשם כך, עליך ליצור קשר עם המחלקה לפניות הציבור. חשוב מאוד שתשלח לנו את תמצית תיאור המקרה כשהיא מגובה בראיות מהימנות. אנחנו נעשה כמיטב יכולתנו על מנת לסייע לך. פרטי הפניה אל עורכי הדין בתנועה למען איכות השלטון, לצורך קבלת סיוע כחושפי שחיתות, חסוים מכוח חיסיון עו"ד-לקוח עם עורכי הדין שמטפלים בפניה, והמתנדבים בתנועה חתומים על כתבי סודיות. **יחד עם זאת, חשוב להבין שהפניה אלינו אינה תלונה לגורם מוסמך הנכנסת בגדר חשיפת**

³ חוות דעת- הגנה על חושפי שחיתויות, מבקר המדינה, עמ' 10.

שחיתות והיא נעשית רק על מנת להעניק לך ליווי בחשיפה מול הגורמים

הרלוונטיים.

- מיצוי גורמי פנים - בהגשת תלונה, ניתן לשקול להעביר את התלונה לממונה עליך או לדרגים בכירים יותר או למבקר הפנימי; ליועץ המשפטי או לחשב/גזבר. כמוכן מומלץ לא להעביר את הפניה לגורמים הקשורים למעשה השחיתות. ככל שהפנייה למעגל הפנימי לא הועילה והנושא לא טופל, או שאין טעם בפניה לגורמים הפנימיים או שיש בכך סיכון, יש לפנות למעגל החיצוני (כפי שיפורט להלן).

- פנייה לגורמי חוץ – במקרים בהם יש סיכון בפניה לגורמי פנים או שהפניה אליהם לא יעילה או לא הצליחה, יש לפנות לגורמי חוץ. יש לציין כי כדאי ליצור קשר עם הגורם האחראי ולהעביר אליו ישירות את התלונה בצירוף מסמכים מגבים, באופן שיבטיח את שמירת חסיון הפונה. כמו כן, כדאי להוסיף בפניה מייל אישי אליו ניתן לחזור ולבקש שלא יעבירו את הפניה או תוצאותיה לגורם הנילון:

- פנייה למשטרה? ככול שהשחיתות אותה חשפת מעלה חשדות למעשים פליליים – ניתן להגיש תלונה במשטרה. אולם, אם השחיתות אינה מעלה חשדות פליליים או שמדובר בעניינים שאין בהם עניין ציבורי – אין טעם להגיש תלונה במשטרה – המשטרה תטפל לרוב רק בנושאים פליליים מובהקים ובעלי עניין לציבור.

- פניה לנציבות תלונות הציבור (מבקר המדינה) – מבקר המדינה כנציב תלונות הציבור מקבל פניות של אזרחים, בין היתר על שחיתות ופגיעה במינהל תקין, היתרון בפניה למבקר ולו במקביל לפניה לגורם מוסמך אחר, הוא ביכולת של המבקר לעקוב אחר הטיפול בפניה ואף להגן על הפונה במקרה של פגיעה בגין הגשת התלונה.

- תלונה לרגולטור רלוונטי – ישנם נושאים המטופלים על ידי רשויות שנכון לשקול לפנות אליהם, כגון: החשב הכללי; הרשות להגבלים עסקיים; רשות ניירות ערך; בעלי תפקידים רלוונטיים במשרד הפנים (כגון בענייני רשויות מקומיות); משרד ממשלתי רלוונטי; נציבות שירות המדינה; ועוד.

- פניה לתקשורת - פניה לאמצעי התקשורת אינה נחשבת לחשיפת שחיתות "בנהלים תקינים" והיא אינה מזכה בהגנה. פניה לתקשורת אמנם עשויה להועיל לקידום הטיפול בפניה, אולם טמון בה גם פוטנציאל בעייתי שעשוי להזיק לחושף(בין היתר במישור המשמעותי). לפיכך, אנו ממליצים לך לפנות לתקשורת רק בהדרכתו של גורם מלווה, בין אם עו"ד פרטי או עמותה דוגמת התנועה לאיכות השלטון. כמו כן, המלצתנו לך היא לפנות לגורמים בתקשורת הידועים כאנשים המסוגלים להבטיח אנונימיות והגנה על מקורותיהם, זאת למען הגנה מירבית עליך.

3. כיצד פונים?

חוק מבקר המדינה מדגיש כי הפנייה צריכה להיעשות בהתאם לנהלים תקינים. התקשייר (תקנות שירות המדינה) כוללות פרק המסדיר את עניינם של חושפי שחיתויות (פרק 43.5) ואשר בהתאם לו צריכה להיעשות הפניה⁴:

- **דרך הגשת התלונה** - פניה במסמך חתום על ידי העובד, בליווי אסמכתאות, לרשות המוסמכת בבקשה לחקור בעניין נשוא התלונה. הרשות המוסמכת רשאית לברר את התלונה או לקבוע שאין בה ממש. עליה להודיע לעובד או לעובד אחר המוזכר בתלונה על תוצאות הבירור, אלא אם קיימים טעמים מיוחדים שלא לעשות כן. במידה והחליטה הרשות כי התלונה מוצדקת, היא תעביר את העניין לגורם המוסמך לחקור או לטפל בתלונה לפי הדין. במקרה ופנית לרשות מוסמכת, בקש ממנה תעודת ממצאים שתסכם את מה שנמצא בעקבות תלונתך ותוכיח את היותך חושף שחיתות.
- **התיישנות** - הרשות המוסמכת לא תחקור תלונה שחלפו 12 חודשים מיום שנוצרה העילה, ולכן יש חשיבות לגורם הזמן. אין בכך כדי לגרוע מסמכות גורמים חיצוניים לחקור תלונות כעבור זמן.
- **הגשת תלונה אנונימית** - ככלל, הטיפול בתלונה אנונימית הינו בעייתי יותר במחינה מעשית. היוצאות מן הכלל הן תלונות אנונימיות שמגובות בראיות. לצד זאת, הגשת תלונה אנונימית עשויה לסייע בשמירת מעטה סודיות על התלונה שיועיל לך במישור היחסים בינך לבין מושא התלונה. יש לציין כי כשהתלונה נשלחת באנונימיות המתלונן אינו נחשב לחושף שחיתות הזכאי להגנה, אלא אם יוכח כי זהותו נחשפה!
- **תיעוד בכתב** - הדרך המועדפת לביצוע הפניות המתוארות לעיל היא בכתב, וזאת בשל חשיבות התיעוד ושמירת המסמכים להוכחת השחיתות וחשיפתה. כך, חשוב גם לתעד כל התנהלות שאינה בכתב.

4. למה חשוב לשים לב?

- **תעודת ממצאים** - חשוב לדעת: ככל שהתלונה מוצדקת, הינך זכאי לתעודת ממצאים, מכתב המציין את ממצאי הבדיקה ותוצאותי. לפיכך, מול כל גורם אליו תפנה, אם הממונה במשרדך, מבקר פנימי, או כל גוף שמוסך על פי דין לחקור תלונה, מומלץ שתעמוד על קבלת תעודת ממצאים שתסייע לך בהמשך להוכיח שהגשת תלונה.
- **הקלטות** - כאמור לעיל, יש חשיבות גדולה לתיעוד המידע שחשפת, לדרך החשיפה, לתגובות ולהתנכלויות השונות. לפיכך, להקלטה יכול להיות לעיתים משקל גדול בהמשך הדרך. אולם, **הקלטת עובדים אחרים הינה עבירה משמעתית ועליך לקחת זאת בחשבון**. במידה ואתה מחליט להקליט עליך לנהוג במשורה בכלי זה וכן בזהירות בחשיפת ההקלטה או העובדה שהקלטת.

⁴ יש לציין כי התקשייר רלוונטיות בעיקר לעובדי מדינה וכי לגופים אחרים יכולים להיות כללים אחרים.

- חשוב לציין כי גם במידה ולא התנהלת בצורה המוצעת לעיל, חשוב שתפנה לתנועה לאיכות השלטון או לעמותה אחרת המתעסקת בתחום חשיפת השחיתות, מאחר והמשא המונח על כתפך כבד הוא, ואנו משתדלים לסייע לך בנשיאתו באמצעות מגוון כלים שונים הן ברמה המקצועית (ייעוץ משפטי, פניה לגורמים שונים בעולם המשפט והתעסוקה) והן ברמה האישית (הפניה לטיפול פסיכולוגי למתן סיוע ושיקום). עם זאת, נחזור ונדגיש כי **פניה לתנועה לאיכות השלטון אינה נחשבת כתלונה מוגנת שעליה תוכל לקבל צו הגנה ממבקר המדינה או מבית הדין לעבודה.**

מתנכלים לך במקום העבודה בעקבות חשיפת השחיתות- מה עושים?

פעמים רבות נתקלים חושפי השחיתות בתגובה קשה במקום העבודה הן מצד מושאי התלונה, המבקשים להרתיע את המתלונן וכן לפגוע באמינותו, והן מצד עובדים אחרים שמבקשים לסכל את החשיפה מסיבות שונות. חושפי שחיתויות עשויים לחוות הורדה בדרגה, שלילת סמכויות, הרעת תנאי העבודה, פיטורין ואף יחס קשה ומשפיל. יש לציין ראשית כי על מנת שתלונה על התנכלות תטופל היא חייבת לעסוק במעשה שפוגע בך ישירות במישרין, בעקבות הגשת התלונה או סיוע להגשת תלונה. במידה וכך, החוק אינו מותיר אותך חסר הגנה ומעניק לך מספר כלים משפטיים על מנת להתמודד עם ההתנכלויות. דרך ההתמודדות המומלצת היא כפי שיפורט להלן:

1. **פניה לנציבות תלונות הציבור**⁵ - ס' 45 לחוק מבקר המדינה מסמיק את מבקר המדינה להעניק צו הגנה לחושף השחיתות מפני ההתנכלויות.
- 1.1 התנאים לקבלת הצו** - על מנת לקבל צו הגנה ממבקר המדינה על העובד להוכיח את התנאים הבאים:

- חשיפת שחיתות - העובד צריך להביא ראיות לכך שהוא חשף שחיתות, פגיעה חמורה בחיקוק או במינהל תקין או סייע לחושף שחיתות להגיש תלונה או סירב לבצע מעשה לא חוקי.
- על החשיפה להתבצע בתום לב ולפי נהלים תקינים כמפורט לעיל.
- התנכלות כלפיו - העובד צריך להוכיח כי הממונים עליו מתנכלים לו. ההתנכלות יכולה להתבטא במגוון אמצעים, כגון: פיטורין, שלילת סמכויות, מעשה הפוגע במישרין במתלונן עצמו, או המונע ממנו במישרין טובת הנאה והמעשה הוא בניגוד לחוק או ללא סמכות חוקית או בניגוד למינהל תקין, או שיש בו משום נוקשות יתירה או אי-צדק בולט.
- קשר סיבתי - על העובד להוכיח קשר סיבתי בין חשיפת השחיתות לבין ההתנכלות, ולהראות כי ההתנכלות הגיעה בעקבות חשיפת השחיתות ובגללה. קשר סיבתי ניתן להוכיח או בראיות ישירות או בראיות נסיבתיות, בין השאר באמצעות הצגת "הערכות עובד" טובות קודם לחשיפת

⁵ ניתן ליצור קשר בטופס האלקטרוני:

<http://www.mevaker.gov.il/he/Ombudsman/Pages/ComplaintForm.aspx>

השחיתות, מכתבי הערכה, התבטאויות חיוביות מטעם המתנכלים וסמיכות זמנים בין חשיפת השחיתות להתנכלות.

1.2 הצויים שמבקר המדינה רשאי לתת - לפי ס' 45 לחוק מבקר המדינה, מבקר המדינה בכובעו כנציב תלונות הציבור רשאי ליתן **צויים שונים**, לרבות צו זמני, כדי להגן על זכויות העובד, בשים לב לתפקודו הראוי של הגוף שבו הוא עובד. בין היתר, הנציב מוסמך לצוות על ביטול פיטורים או על מתן פיצויים מיוחדים לעובד, בכסף או בזכויות, ולצוות על העברת העובד למשרה אחרת בשירות מעבידו. יש לציין כי הפרת צו אותו מעניק המבקר היא בגדר עבירה פלילית ועבירת משמעת.

2. **תביעה בבית הדין לעבודה -** חוק ההגנה על עובדים מאפשר לעובד שסובל מהתנכלויות בעקבות חשיפת השחיתות לפנות לבית הדין האזורי לעבודה ולבקש הן החזרה לעבודה והן פיצוי על הנזק ועוגמת הנפש.

2.1 התנאים לקבלת תביעה-

- הגשת התלונה - התלונה הוגשה על הפרת חיקוק במקום העבודה או בקשר אליה. בגוף ציבורי: גם אם הוגשה על פגיעה בטוהר מידות ובמנהל תקין.
- תום לב - התלונה הוגשה בתום לב.
- דרך הגשת התלונה - התלונה צריכה להיות מוגשת לרשות המוסמכת לקבל תלונה או המוסמכת לבדוק או לחקור בעניין נושא סביבו נסובה התלונה.
- פגיעה בעובד - פגיעה בענייני עבודתו של העובד, לרבות פגיעה ב: תנאי עבודה; קידום בעבודה; הכשרה או השתלמות מקצועית; פיטורים או פיצויי פיטורים; הטבות ותשלומים הניתנים לעובד בקשר לפרישה מעבודה.
- קשר סיבתי - הפגיעה צריכה לבוא בעקבות תלונתו של העובד או סיועו לאדם אחר להגיש תלונה.

יש לציין כי אם עניינך אינו עומד בתנאים האמורים לעיל אולם אתה חווה התנכלות במקום העבודה, ניתן לעתור נגד המתנכל בעילות אחרות. כך למשל ניתן לטעון להתעמרות בעבודה. עילות אפשריות נוספות הן עילות מתחום הנזיקין והחוזים.

2.2 התיישנות התביעה - אלמנט הזמן חשוב ביותר מאחר בית הדין לא ידון בתביעה שהוגשה בעילה של פגיעה בחושף שחיתות, לאחר שחלפו שנים עשר חודשים מיום יצירת עילת התביעה.

אמנם כפי האמור לעיל, גם אם העילות הייעודיות לחושפי שחיתויות תאבדנה בשל התיישנות ניתן לתבוע לפי דיני הנזיקין או דיני העבודה הכלליים. אך, המשמעות הנלווית היא שלא ניתן לעשות שימוש בדרכי הקיצור המיוחדות בחוקי ההגנה על חושפי שחיתות, לכן כדאי מאוד להקפיד להגיש את התביעה לפני שתחול עליה ההתיישנות. ככל שעברו המועדים, ניתן לתבוע על פי עילות נזיקיות וחוזיות אחרות.

סעיף 3א לחוק ההגנה על עובדים קובע כי כאשר טרם חלפה שנה מיום הגשת התלונה חושפת השחיתות והמעסיק התנכל לעובד, נטל ההוכחה מוטל על המעסיק להראות שלא פעל בניגוד להוראות, אם המעסיק פגע בתנאי העבודה של העובד ולא הייתה בהתנהגות העובד סיבה לפטרו. קשיי הוכחה עומדים בליבם של ניסיונות ההגנה על חושפי שחיתויות ולכן להעברת הנטל חשיבות רבה.

2.3 הסעדים שרשאי בית הדין להעניק - לפי סעיף 3 לחוק ההגנה על עובדים, בית הדין רשאי לפסוק פיצויים אף אם לא נגרם נזק כספי, ואף אם לא נגרם נזק כלל (50,000-500,000 ₪), בשיעור המסור לשיקול דעתו. בנוסף, אם ראה בית הדין שהענקת פיצויים בלבד לא תהא צודקת, הוא רשאי לתת צו מניעה או צו עשה, לרבות צו המבטל פיטורין של העובד או צו המורה על העברת העובד למשרה מתאימה אחרת.

3. מתי כדאי לפנות למבקר ומתי לבית הדין?

ככלל, אין עקרונות סדורים בעניין זה, אולם להלן יפורטו שיקולים שעשויים להדריך אותך בנוגע ליתרונות וחסרונות הפניה לכל אחד מן הגורמים:

✓ **מבקר המדינה** - היתרון בפניה למבקר המדינה נעוץ בכך שהפניה אליו הינה ללא עלות, פשוטה ונגישה יותר, ניתן לפנות גם ללא עורך דין, ולכן הסיכון בה לעלויות פוחת וכן היא גמישה מבחינת סדרי הדין. כמו כן, מבקר המדינה מנוסה בטיפול בחושפי שחיתויות ומכיר את העניינים הנדונים על בוריים וגיבש מדיניות שאף שאינה חפה מקשיים – ניתן להיערך על פיה. מבקר המדינה אף מעניק סיוע נלווה לחושף השחיתות לתמיכה בו באמצעות אנשי מקצוע, פסיכולוגים ועוד. מאידך, הגמישות עשויה לפעול לטובת המעביד כשם שהיא עשויה לפעול לטובתך.

✓ **בית הדין לעבודה** - ההליך בפני בית הדין לעבודה הוא הליך משפטי על כל המשתמע מכך. הוא דורש ייצוג עורך דין ולכן גם יקר יותר, בעל סיכונים ומסובך יותר. אולם, הצווים שנותן בית הדין לעבודה הם לרוב יעילים יותר לעומת צווי המבקר, אשר פעמים רבות אינם נאכפים. בנוסף, הסעד בבית הדין לעבודה לעיתים הוא מוחלט ובהיר יותר מאשר הסעדים שניתנים על ידי המבקר.

✓ **היחס בין שני הגורמים** - לא ניתן להיעזר בהחלטת המבקר בבית הדין לעבודה (באמרת אגב ייאמר כי היא משפיעה לעיתים בעקיפין על החלטת השופט, שלא מתעלם ממנה לחלוטין). כן חשוב לציין כי מבקר המדינה לא ידון בבקשה לאחר שכבר הוגש הליך בבית הדין.

4. פנייה לעמותות - פנייה לעמותות שמטפלות בנושא, וביניהן התנועה לאיכות השלטון, הינה דבר מומלץ ביותר **בכל שלב**. אנחנו נשמח ללוות אותך ולנסות להעניק לך ייעוץ

וסיוע משפטי ככל שיעלה הדבר בידינו ובמגבלות כוח האדם שלנו. חשוב לציין כי ההליך המשפטי הינו ארוך ומורכב ולכן מומלץ שלא לעבור אותו לבד ולהיעזר בסיוע משפטי, הן באמצעותנו והן בצורה פרטית.

עונש למתנכל

לפי ס' 43.523(ג) לתקשי"ר, בעל סמכות שהתנכל לחושף שחיתות בשל חשיפת השחיתות עובר עבירת משמעת.
לפי ס' 5א לחוק ההגנה על עובדים- התנכלות לחושף שחיתות עשויה להביא למאסר של שלוש שנים למעסיק המתנכל, או לקנס בסך של 75,300 ₪.⁶
התנועה פועלת אף למיצוי הדין כנגד מתנכלים לחושפי שחיתות.

סיוע משפטי

לשכת הסיוע המשפטי במשרד המשפטים מעניקה שירות משפטי, ובעיקר ייצוג, בתחום המשפט האזרחי (ביטוח לאומי, מעמד אישי, תביעות כספיות וכו'), בהתאם לחוק הסיוע המשפטי, למי שאין בידיעתם ויכולתם לפנות לערכאות משפטיות. חושפי שחיתות זכאים לסיוע משפטי מלשכת הסיוע המשפטי גם בלי לעמוד במבחן ההכנסה, וגם אם אינם "מעוטי יכולת" כהגדרת החוק.⁷ השירות ניתן על ידי עורך דין מבין עובדי לשכת הסיוע המשפטי או מחוצה לה, או על ידי אדם אחר הכשיר כדין ליתן את השירות.

הכרה והוקרה

שתי תעודות עיקריות מלוות את חושפי השחיתות:
תעודת הוקרה - לפי החוק לעידוד טוהר המידות במגזר הציבורי, נשיא המדינה מוסמך להעניק תעודת הוקרה לעובד ציבור שחשף שחיתות.
כמו כן, לפי ס' 43.53 לתקשי"ר רשאי נציב שירות המדינה להעניק לעובד שתלונתו נמצאה מוצדקת תעודת הוקרה על תרומתו לטוהר המידות וחשיפת השחיתות בשירות המדינה.
תעודת ממצאים - החוק לעידוד טוהר המידות מחייב גוף מבקר שהובאה בפניו תלונה שנמצאה מוצדקת להמציא למתלונן תעודת ממצאים, מכתב המציין את ממצאי הבדיקה ותוצאותיה. חשוב מאוד לבקש את תעודת הממצאים ולעמוד על זכותכם לקבלה מאחר והיא תהווה הוכחה לשחיתות שחשפתם.
חשוב לדעת כי חוק מבקר המדינה מחייב את נציב תלונות הציבור להודיע למתלונן על תוצאות בדיקת תלונתו ולבשר לו האם תלונתו נמצאה מבוססת או לא ומהם נימוקיו לכך. המבקר רשאי (אך לא חייב) לפרט גם את הממצאים שהעלה הברור.

⁶ נכון לשנת 2016.

⁷ ס' 7 לחוק הסיוע המשפטי.

בנוסף, התנועה לאיכות השלטון מעניקה מדי שנה אות אביר איכות השלטון בתחום חשיפת השחיתות לפי בחירת וועדה ציבורית.

חשוב שתדע!

אחד הקשיים הבולטים שעולים בבקשת הגנה ממבקר המדינה ומבית הדין לעבודה, הוא הוכחת הקשר הסיבתי בין ההתנכלות לחשיפת השחיתות. במילים אחרות, קשה להוכיח כי ההתנכלות ארעה בעקבות חשיפת השחיתות, ולא, כפי שהמעסיק לרוב מנסה לטעון, כי העובד הינו עובד גרוע או כי היה סכסוך מקדים בינו לבין מעסיקו לפיכך, חשוב מאוד(!) לתעד:

1. התיק האישי לפני חשיפת השחיתות- בטרם תחשוף את השחיתות, אנו ממליצים לך להחזיק עותק של התיק האישי שלך. זאת מפני שפעמים רבות בתהליך חשיפת השחיתות ובעקבותיו נוספות לתיק האישי הערות שליליות בכוונת התנכלות.
2. מסמכי הוקרה ותודה שנכתבו לך, וציונים לשבח בתיק האישי שמעידים על איכות עבודתך.
3. תכתובות או שיחות שמעידות על הקשר בין השניים.
4. תיעוד הזמנים המדויקים בהם מתרחשים האירועים, הן החשיפה והן ההתנכלות (סמיכות זמנים עשויה להקים קשר סיבתי).

תלונות שווא

במידה ונמצא כי התלונה אותה הגיש העובד הייתה תלונת שווא, כאשר העובד ידע על כך או שהיה עליו לדעת על כך, לא יינתן סעד לעובד. בנוסף, אם יימצא כי בנוסף להיות התלונה תלונת שווא היא גם הוגשה שלא בתום לב, ניתן לחייב את העובד בתשלום פיצויים למעסיק או לעובד אחר שהופיע בתלונה.

חושף שחיתות מהמגזר הציבורי

א. לפי חוק מבקר המדינה חושף שחיתות מהמגזר הציבורי הינו עובד, נושא משרה או ממלא תפקיד באחד מהגופים הבאים (למעט שוטר סוהר או חייל):

- (1) כל משרד ממשלתי;
- (2) כל מפעל או מוסד של המדינה;
- (3) כל אדם או גוף המחזיק, שלא לפי חוזה, ברכוש המדינה או המנהל אותו או המפקח עליו מטעם המדינה;
- (4) כל רשות מקומית;
- (5) כל חברה ממשלתית, כהגדרתה בחוק החברות הממשלתיות, תשל"ה-1975 (להלן – חוק החברות הממשלתיות) וכן כל מפעל, מוסד, קרן או גוף אחר, שהממשלה משתתפת בהנהלתם;
- (6) כל אדם, מפעל, מוסד, קרן או גוף אחר, שיועמדו לבקורת על פי חוק, על פי החלטת הכנסת או על פי הסכם ביניהם ובין הממשלה.
- (7) אחד הגופים הבאים במידה שהועדה או נציב תלונות הציבור החליטו שפרק זה יחול לגביו והודעה על כך נתפרסמה ברשומות;

(7.1) כל חברת בת ממשלתית, כהגדרתה בחוק החברות הממשלתיות, וכן כל מפעל, מוסד, קרן או גוף אחר, שאחד הגופים המנויים בפסקאות (2), (4), (5) ו-(6) משתתפים בהנהלתם,

(7.2) כל מפעל, מוסד, קרן או גוף אחר הנתמכים, במישרין או בעקיפין, על ידי הממשלה או על ידי אחד הגופים המנויים בפסקאות (2), (4), (5) ו-(6) בדרך הקצבה, ערבות וכיוצא באלה;

תלונתו של מבקר פנימי באחד מהגופים האמורים לעיל תבורר אף היא בידי מבקר המדינה.
ב. לפי חוק ההגנה על עובדים גוף ציבורי הינו גוף כמפורט להלן:

- (1) משרד ממשלתי ומוסדות המדינה;
- (2) רשות מקומית וכל תאגיד שבשליטתה;
- (3) תאגיד שהוקם בחוק וכן חברה ממשלתית כהגדרתה בחוק החברות הממשלתיות, תשל"ה-1975;
- (4) תאגיד שניהול עסקיו נתון לפיקוח או לביקורת על פי חוק שנתייחד לעסקים מהסוג שהוא מנהל;
- (5) מוסד חינוך מוכר, כהגדרתו בחוק לימוד חובה, תשי"ט-1949;
- (6) מוסד להשכלה גבוהה כמשמעותו בחוק המועצה להשכלה גבוהה, תשי"ח-1958;
- (7) קופת חולים כהגדרתה בחוק ביטוח בריאות ממלכתי, תשנ"ד-1994;
- (8) ארגון עובדים וארגון מעבידים, וכן תאגיד שבשליטתם;
- (9) ההסתדרות הציונית העולמית;
- (10) הסוכנות היהודית לארץ-ישראל;
- (11) הקרן הקיימת לישראל;
- (12) קרן היסוד - המגבית המאוחדת לישראל;
- (13) כל מפעל, מוסד, קרן או גוף אחר, שהממשלה משתתפת בהנהלתם.
"שליטה" - היכולת לכוון את פעילותו של התאגיד.